

АНТИКОРУПЦІЙНІ МАРКЕРИ В ПОЛІТИЧНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

Актуальність теми дослідження. Численні дослідження, що проводилися в Україні протягом останніх двадцяти років, не дають підстав для висновку про існування реального неприйняття корупції як домінанти масової свідомості. Натомість фіксується досить неоднозначний феномен «функціонального ставлення» до корупції та феномен «подвійних стандартів». Така неоднозначність характерна для населення України загалом, і перш за все - для найбільш соціально активних його прошарків. В умовах зростання глобальних тенденцій до популізму та патерналізму в Україні, а також виправдування майже половиною населення корупційних практик, коли вони є вигідними, критичним є питання комунікації з населенням щодо проведення антикорупційної реформи і формування «нульової толерантності» до корупції.

Мета дослідження: аналіз чинників, що зумовлюють особливості сприйняття корупції в Україні, пояснення феномену низького антикорупційного потенціалу. **Об'єкт дослідження:** оцінки сприйняття та ставлення до корупції як елемент масової свідомості. **Завдання дослідження:** розглянути чинники, що обумовлюють особливості сприйняття корупції; розглянути результати моніторингових досліджень Центру Разумкова. **Предмет дослідження:** явище корупції. На думку багатьох дослідників, жодна з країн світу не має повного імунітету від корупції - вони відрізняються лише її обсягами, характером її виявів та масштабом впливу на соціально - економічну та політичну ситуації. В тих країнах, де корупція поширена значною мірою, вона із соціальної аномалії перетворюється на правило і є звичним засобом вирішення проблем, стає нормою функціонування влади і способом життя значної частини членів суспільства. У країнах, де вона зустрічається порівняно нечасто, корупція у громадській свідомості асоціюється з великим злом для держави та її громадян і не справляє суттєвого впливу на суспільне життя. Серед маркерів, що дозволяють оцінити антикорупційний потенціал українців, за оцінками різних соціологічних досліджень, ми визначили такі [1, с. 28]. По-перше, Від сприйняття поширеності залежить те, наскільки людина сприймає звичаєвість цієї поведінки. Водночас антикорупційний потенціал вимірюється саме тим, яке місце в рейтингу першочергових проблем займає корупція, в громадській свідомості. Так, за даними дослідження 2010 р. переважна більшість населення України сприймають корупцію в країні як всеохоплююче явище. За даними моніторингового дослідження КМІС «Стан корупції в Україні», проведеного у липні-серпні 2018 р., 75,7% вважають проблему дуже серйозною, ще 18,0% - просто серйозною (разом 93,7%). З 2010р. по 2018 р. в переліку першочергових проблем корупція змінила своє місце з сьомого на третє. За даними дослідження КМІС 2018 р. проблема корупції входить до трійки проблем-лідерів після проблеми високої вартості життя і низьких зарплат, а також військових дій у Донецькій і Луганській областях [2, с. 190]. По-друге, За даними опитування 2010 р., значна частина опитаних досить прагматично ставиться до корупційних платежів у взаємодії з держустановами: 49% підприємців і 27% населення не виключають, що «хабарі спрощують процедурну тяганину»; 15% підприємців і 13% громадян відповіли, що «хабар забезпечує стовідсотковий позитивний результат». За даними 2015 р. 49,8% дорослого населення допускає власне залучення до корупційних дій у разі, коли це може допомогти розв'язати проблему. Корупцію частіше виправдовують ті, хто найчастіше з нею стикається: 55,8% з-поміж тих, хто давав хабарі впродовж останнього року, допускають використання корупції, тоді як серед тих, хто не мав такого досвіду за останній рік, таких 45,3%. Більше толерують корупційні відносини міські жителі (51,3% проти 46,9% в селі), можливо через більше можливостей для їх засто сування. [3, с. 88]. По-третє, корупція розглядається як звичайна поведінка. Біля третини респондентів, відповідаючи на питання «Чому люди дають хабарі чиновникам?» зазначили, що це звичайна практика: «обидві сторони знають, що хабар є загальноприйнятим у подібних ситуаціях» (20%), «хабар є певною суспільною традицією» (9%). Серед підприємців частка подібних відповідей була більшою на10%. По-четверте, загально визнаним у сучасних дослідженнях корупції є поділ корупції на «велику корупцію» та «побутову корупцію». Так, найгострішою серед корупційних проблем респонденти в дослідженні КМІС 2018 р. назвали політичну корупцію на найвищому рівні (73,2% респондентів вважають її дуже серйозною проблемою), а побутову корупцію такою визнають лише 53% опитаних, корупцію в бізнес-середовищі менше половини - 49%. При цьому сприйняття поширеності корупції в тій чи іншій сфері не завжди можна пояснити наявністю контактів з нею респондентів [4, с. 253]. По-п'яте, оцінки сприйняття поширеності корупції в масовій свідомості корелюють із загальними оцінками політичної ситуації в Україні. Показовими в цьому відношенні є результати моніторингових досліджень Центру Разумкова (2007-2010), які були сфокусовані на загальних тенденціях суспільних оцінок поточної ситуації в країні. Ключовим питанням у цих опитуваннях було питання про «правильність загального курсу розвитку України». Зростання питомої ваги тих, хто вважає, що курс розвитку країни є правильним, супроводжувалося певним зниженням рівня стурбованості поширеністю корупції. Відповідно, на цій підставі можна висловлювати припущення про потенційну залежність феномену стурбованості корупцією від ідеологічних стереотипів, які поширюються суб'єктами політичного життя [5, с. 199]. Факторами, що впливають на формування характерного сприйняття: В масовій свідомості існує тенденція персоналізації корупції, яка виявляється в асоціюванні корупції у певній сфері з певною відомою персоною, що опинилася в центрі корупційного скандалу, або з узагальненим образом. Корупція на побутовому рівні часто сприймається як компенсація низьких зарплат чиновників, які разом з громадянами є заручниками складної бюрократичної тяганини. Поширеним є стереотипне маркування окремих сфер як корумпованих унаслідок інформаційного фону. Серед таких інституцій виділяються заклади освіти, медичні установи, суди, правоохоронні органи, органи самоврядування різних рівнів [6, с. 345-346]. Оцінка ситуації залежить від суми хабара та характеру питання, яке вирішується в результаті корупційної угоди. Іншими словами, ситуація чи поведінка держслужбовця отримує маркер корупційної, якщо співвідношення «ціна - якість» не задовольняє одержувача послуги. В іншому випадку корупційне благо може взагалі не ідентифікуватися як хабар, а називатися «подякою». Характерним для сприйняття є проблема її розумінням населенням. Так, за даними дослідження «Боротьба з корупцією в Україні», близько 60% опитаних розуміють під корупцією дії, передбачені в чинному законодавстві, тоді як 20% бачать корупцію там, де згідно із законом, вона відсутня. **Висновок.** Сумуючи все зазначене вище, можна дійти висновку, що дані досліджень вказують на наявність подвійних стандартів у сприйнятті корупції населенням. У масовій свідомості існує суперечливе поєднання сприйняття корупції як соціально-небезпечного, злочинного явища, і разом з тим - як невід'ємної частини життя, звички. Серед десяти заходів завдання «Зміна суспільних уявлень про корупцію» Державної програми щодо реалізації Антикорупційної стратегії на 2015р-2017 р. які поклалися насамперед на НАЗК, не можна назвати жодного повністю виконаного, так само як і серед минулих рекомендацій Альтернативного звіту.

Список використаних джерел

1. Формування антикорупційної громадянської свідомості в українському суспільстві: чинник мережевого суспільства. Усаченко Л. Сибирякова М. 2010. 781 с.
2. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя. Безрук О. О. Герасіна Л. М. Головок І. В. 2016. 560 с.
3. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії. Зелена книга державної політики. Дрьомов С. В. Кальниць Ю. Г. Клименко Д. Б. Усатий Г. О. Усаченко Л. Л. 2010. 270 с.
4. Корупція в Україні: ментальність правителів і доля народу. Геофілософія України. Базалук О. О. 2016. 447 с.
5. Корупція як цивілізаційний феномен: причини та шляхи подолання. Бисага Ю. М. 2016. 260 с.
6. Корупція: інституційна сутність та механізми подолання: монографія. Мандибура В. О. 2017. 487 с.